

РАГІМОВ Фаїз Вагіф огли,
доцент кафедри
адміністративного права і процесу
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат наук з державного управління

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВЕ ПОРІВНЯННЯ

Неспровокована збройна агресія розв'язана проти нашої держави обумовила необхідність запровадження особливого правового режиму воєнного стану. Під час дії такого режиму можуть тимчасово обмежуватись конституційні права і свободи людини та громадянина.

Можливість тимчасових обмежень прав та свобод людини і громадянина передбачена статтею 64 Конституції України від 28.06.1996, згідно з якою в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав та свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. При цьому не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27-29, 40, 47, 51, 52, 55-63 [1].

Згадані вище конституційні положення кореспондуються з частиною другою статті 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII, згідно з якою в умовах воєнного стану не можуть бути обмежені права і свободи людини і громадянина, передбачені частиною другою статті 64 Конституції України [2].

Проте цікаво відмітити те, що можливість тимчасового обмеження конституційних прав та свобод людини і громадянина не вперше зустрічається у національному законодавстві. У наведеному аспекті варто пригадати Конституцію Української Народної Республіки від 29.04.1918 (далі – Конституція УНР).

Як відмічає Н. Стецюк, Конституція УНР за своєю правовою природою була яскравим взірцем еволюції змісту європейських конституцій початку міжвоєнного періоду, яка містила у собі більшість характерних ознак та властивостей тогочасних європейських конституцій. Вона стала свідченням високого рівня розвитку української політико-правової думки того часу [3].

Так само І. Бойко вказує на те, що Конституція УНР мала надзвичайно важливе значення для подальшого політико-правового розвитку Української Держави. Конституція УНР проголосила Українську Народну Республіку суверенною демократичною парламентською державою з розподілом державної влади на законодавчу, виконавчу та судову гілки. Вона запровадила та здійснила правове регулювання зовсім нових для тогочасної української правової системи принципів, зокрема таких як: визнання народу основним

джерелом влади, децентралізації влади, принцип рівності політичних і громадянських прав тощо. Конституція УНР зафіксувала нові для української правової системи інститути, зокрема, інститут адміністративно-територіального поділу, громадянства, депутатської недоторканності тощо [4, с. 75].

Погоджуючись зі схвальними оцінками Основного закону періоду визвольних змагань початку ХХ століття як видатної пам'ятки вітчизняного конституціоналізму, варто повернутися до законодавчого закріплення можливості тимчасового обмеження прав та свобод людини і громадянина в особливий період.

Зауважимо, що урегулюванню таких обмежень присвячено не окрему статтю, а цілий розділ Основного закону. Так, розділ VIII «Про тимчасове припинення громадянських свобод», включає статті 79-83, які детально регламентують порядок дії таких обмежень:

«79. У випадку державної konieczности (підчас війни або внутрішніх заворушень) можуть громадянські свободи бути частю обмежені, частю припинені.

80. Котрі громадянські свободи і в якій мірі мають бути тоді припинені, має означити спеціальний закон, виданий звичайним порядком.

81. Заведення тимчасового припинення громадянських свобод чи їх обмеження, у випадках та межах, передвиджених в параграфі 80 законами, ухвалюють Всенародні Збори.

82. Коли Всенародні Збори не зібрані, може припинити часово громадянські свободи Рада Народніх Міністрів на власну одвічальність, з обов'язком предложити цей свій розпорядок на перше засідання в найближчій сесії Всенародніх Зборів.

83. Припинення громадянських свобод не може тривати довше, як три місяці, і продовження тоді повинні ухвалити Всенародні Збори» [5].

Порівнюючи положення Конституції УНР з чинною Конституцією України можна зробити висновок про наступне:

1) обидва закони дозволяють тимчасове обмеження прав та свобод людини і громадянина на визначений строк;

2) у Конституції УНР не конкретизовано обмеження яких саме «свобод» може бути запроваджено;

3) обидва закони вимагають прийняття спеціального акту на період дії особливого режиму.

Таким чином, Конституція УНР 1918 року сприяла формуванню вітчизняних державно-правових традицій в цілому та конституціоналізму зокрема. Прийняття цього документу стало однією з найбільш визначних подій національної законотворчої діяльності та заклала основи для подальшого конституційної розбудови. Зокрема, це стосується достатньо деталізованої регламентації запровадження державою тимчасових обмежень прав та свобод людини і громадянина в особливий період.

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
3. Стецюк Н. Конституція Української Народної Республіки 1918 року: теоретико-правова характеристика. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2018. № 960(20). С. 155-161.
4. Бойко І. Місце і роль Конституції Української Народної Республіки 1918 р. в історії національного конституціоналізму. *Український часопис конституційного права*. 2017. № 3. С. 67-76.
5. Конституція Української Народної Республіки (Статут про державний устрій, права і вільності УНР) від 29.04.1918 р. Історичний документ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002300-18#Text>.

САКСОНОВ Владислав Борисович,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА СПОЖИВАЧІВ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Захист прав суб'єктів господарювання та споживачів є невід'ємною складовою функціонування правової держави та ринкової економіки. У сучасних умовах глобалізації, цифровізації та правової трансформації української держави зростає потреба в удосконаленні механізмів такого захисту. Забезпечення балансу між економічними інтересами бізнесу, правами споживачів і регуляторними функціями держави потребує як комплексного законодавчого підходу, так і ефективної правозастосовної практики.

Правовий захист учасників господарських відносин ґрунтується на нормативних засадах, закріплених у Конституції України [1], Цивільному [2], Господарському [3] та Господарському процесуальному кодексі України [4], Кодексі України з процедур банкрутства [5], а також спеціальному законодавстві у сфері регуляторної політики, антимонопольного контролю, ліцензування та державного нагляду. Споживачі товарів, робіт і послуг, які надаються суб'єктами господарювання, захищені Законом України «Про захист прав споживачів» [6], а також іншими законами та підзаконними нормативно-правовими актами.

Особливістю розвитку української правової системи є багатовекторність,